

ANTHROPOSOFICKÉ ROZHLEDY

Ročník XIII

listopad - prosinec 2002

Číslo 6

An jedem Abend večer

Grosser, umfassender Geist!
duchu!

Mein Ich erhebt sich vom unten nach oben.
Ahnend möge es Dich im All umfassen.

Der Geist meines Wesens erleuchte sich
im Lichte Deiner Boten.
Die Seele meines Wesens entzünde sich
an den Feuerflammen Deiner Diener.
Der Wille meines Ich ergreife Deines
Schöpferwortes Macht.

Du bist!

Každý

Velký, všeobsáhlý

Moje Já se povznáší zdola vzhůru.
Ať Tě tušením obsáhne ve vesmíru.

Duch mé bytosti ať se osvítlí
ve světle Tvých poslů.
Duše mé bytosti ať se roznítí v ohnivých
plamenech Tvých služebníků.
Vůle mého Já ať uchopí moc Tvého
tvůrčího slova.

Jsi!

Rudolf Steiner, přeložila Anna Brendlová

Labyrint světa a ráj srdce

Poslední letošní číslo Anthroposofických rozhledů je připravováno na počátku adventu, a mělo by se dostat čtenářům do rukou před Vánoci. Advent je dobou, ve které nás božské hierarchie postupně opouštějí, kdy musíme nést vnitřní silou naděje směrem k události, kterou je vánoční zrození božského dítěte, opakující se dnes po více než dvou tisíci. Jsme vděčni osudu, že se znovu můžeme ponořit do nálady naděje na záchranu světa a lidstva skrze Kristovo působení a jeho oběť, jejím opakováním na éterické pláni v našem času, kam se nám Kristus opět přiblížil více, než tomu bylo po dlouhou dobu většiny posledních dvou milénií. Ale veškeré duchovní síly vyžadují od nás dnes spoluúčast na obnovování světa, na tvoření světa nového. I já jsem Marie a musím zrodit Krista, napsal už Angelus Silesius. Osud kosmu závisí od naší spoluúčasti na jeho vytváření, a také na nesení naděje světa do nového roku

2003. Komplikovaná situace dnešního světa s mnoha mocnostmi a silami, které se chtějí protivit správnému světovému vývoji, nám musí být nikoli jen problémem, ale výzvou, abychom proti beznaději postavili naději, proti strachu odvahu, proti démonům protivícím se vývoji síly Ducha lásky. Já jsem cesta, pravda a život, pravil Kristus apoštolům, a naše cesta je cestou k jeho následování.

Mnohé ze starého zaniká a mnohé naopak se chystá vzniknout, pokud k tomu sami přispějeme. K tomu úkolu potřebujeme nejen sílu a odvahu, ale i pevné morální vlastnosti, schopnost vzájemné spolupráce, péči o bytost Anthroposofii, substanci moudrosti lidské a pro lidstvo. Střežme ji a pomáhejme jí v jejím úsilí o přípravu nového světa lásky, který má vyrůst z našeho světa moudrosti.

Jan Bouzek

Sociální společnost, člověk a Země

Na vypracování Charty lidských práv Evropské unie se podíleli i mnozí anthroposofové, a měla by něco přinést; návrh z anthroposofického hlediska vypracovala „Síť trojčlennosti“ a přednesl ho Evropské komisi v dubnu 2000 Christoph Strawe. Ale jedna její část, charta sociální, byla většinou v Evropské unii zamítnuta; v celé Evropě ji obhajují pouze vlády Francie, Belgie, Bulharska a Rumunska. I Německo se z původní pozice stáhlo, údajně z obavy, že by muselo připlácet chudším zemím na jejich sociálně potřebné. Zdá se, že část o sociálních právech bude vůbec stažena z připravované charty. Vítězství ODS v posledních volbách ukazuje, že i u nás převládá názor, že nést břemena druhých není zapotřebí, že se každý má starat spíš sám o sebe. Výsledky amerických voleb ukázaly, že voliči tam dali přednost výraznému, byť zjednodušeně mluvícímu politikovi, hovořícímu především o zajištění bezpečnosti, proti ostatním otázkám. Jsou chudí paraziti, ale také paraziti bohatí, a nevyřešení sociální situace a určitého způsobu sociální spravedlnosti je cestou ke katastrofě.

Mnozí z ekologických aktivistů vyslovují názor, že v otázce možného řešení ekologické krize znamenal summit v Johannesburgu velký krok zpět proti minulé konferenci v Riu de Janeiro. „Nejsou chudí a bohatí, jen ochuzení a obohacení“, tvrdí salvadorský ekolog, předseda ekologické organizace Přátelé Země se sídlem v Amsterdamu. „Přírodní zdroje z Latinské Ameriky a Afriky proudí do USA a Evropy; velké bohatství západních zemí částečně vyrůstá z chudoby zbytku světa. Obchodní koncerny sledují jen zisk, který je pro ně jediným měřítkem... Zvětšující se sociální propasti a nemilosrdné ničení přírodního prostředí ze strany bohatých nás dovede do 25 let ke světovému kolapsu.“

Rudolf Steiner prohlásil několikrát, že doufá, že sociální otázku bude možno vyřešit bez katastrofy, ale pokud nedospěje lidstvo k rozumnému řešení, bude taková katastrofa nutností. Nicanor Perlas v Goetheanu č. 45 z 3. listopadu 2002 začíná svou úvahu zjištěním, že v rámci ekonomické globalizace funkce národních států upadá, spolu s úpadkem demokracie. V roce 1993 vydal Samuel Huntington svou úvahu o boji kultur (nedávno o tom přednášel i na filozofické fakultě Karlovy univerzity), a tento koncept hraje v dnešní světové situaci velkou roli. Vedle toho se rozvíjí tzv. unilateralismus supervelmoci USA, který po 11. září loňského roku ještě zesílil – supervelmoc se už moc nestará o souhlas jiných. Příklady jsou zamítnutí Kjótského protokolu o snížení emisí, neúčast při zřizování Mezinárodního soudního dvora, nepodepsání konvence o ochraně druhů smlouvené v Riu de Janeiro. Tato tři hnutí, neoliberalní ekonomická globalizace, unilateralismus Spojených států a boj kultur působí dohromady, jsou podporovány jedinou supervelmocí naší Země.

Nový liberální imperialismus je nezbytností, tvrdí časopis Foreign Affairs, ale i Robert Cooper, hlavní poradce pro zahraniční politiku Tonyho Blaira. Jeho článek začíná slovy: „Ve starověku byl pořádek shodný s římským – pozn. J.B.) impériem. To mělo řád, kulturu a civilizaci; mimo impérium byli barbaři, chaos a nepořádek.“ Následuje seznam zásad, které opravňují dnes existenci takového impéria. Postmoderní doba se musí naučit „dvojitý standard“, jeden pro impérium a druhý pro země mimo „Impérium“. Mnozí tvrdí, že po 11. září 2001 může jen „Impérium“ udělat pořádek. Tak např. Sebastian Mallaby ve Washington Post: „Skrze ctnost své moci jsou USA povinny hrát vedoucí roli v tomto imperialistickém věku... Chaos ve světě příliš ohrožuje, než aby ho bylo možno ignorovat. USA musí zastoupit ideu nového imperialismu.“ Nejdůležitějšími přímluvci „Impéria“ USA jsou dnes Dick Cheney a David Rumsfeld, viceprezident a ministr národní obrany. Nejde už o to, zda zaútočit na Irák, ale kdy a jak. Ale útok na Irák znamená novou eskalaci na Blízkém východě, a to je už konkrétní politika nového imperialismu.

Pokud nenajdeme správnou odpověď na otázku, jakou ekonomii chceme, pak dostaneme systém prezentovaný WTO (Světovou obchodní organizací) a její GATS (Všeobecná dohoda o obchodě a službách). Pokud nezodpovíme otázku po politickém systému, dostaneme americký unilateralismus. A pokud nebudeme vědět, jaká je role a význam kultury, zažijeme boj kultur. Nebudeme-li mít dost jasnosti myšlení a síly vůle, pak pronikne materialismus dovnitř člověka. Máme dnes tři technologické revoluce: nanotechnologii, biotechnologii a informační technologii. Všechny jsou určitým směrem; v USA se tato trojice nazývá „singularity“. Všechny tři směřují k tomu, aby konstruovaly člověka. Podkladem není jeho důstojnost, nýbrž jeho ekonomická použitelnost. Zažíváme vědomé vytvoření „Kyborga“, směsi stroje a organismu. V USA se mluví také o siliciovém člověku (křemík je hojně používán v konstrukci počítačů). A člověk má být postupně nahrazen komputery, které do něj budou vsazeny. A stojíme tak před otázkou: chceme být lidmi, založenými na živém, nebo smíšenou bytostí složenou z části živé a mrtvé?

Francis Fukuyama napsal před lety knihu o konci dějin, popisující vítězství demokracie nad komunismem. V tomto roce vydal knihu „Biotechnická revoluce“, ve které mění svůj názor: konec dějin nenastal vítězstvím kapitalismu nad komunismem, ale tím, že lidstvo, jak je známe, došlo ke svému konci.

Máme ohromný problém, když průmyslově-technický vývoj je jediným motorem moderní civilizace. Schopnost využití této technologie roste ve všech třech oblastech exponenciálně. Pokud podlehneme iluzi, že „nový design“ člověka je ještě v daleké budoucnosti, zažijeme brzy zlé překvapení. Narážíme zde na hlubokou otázku: Co to znamená, být člověkem? Pokud to opravdu nezodpovíme, zažijeme vznik „křemíkového člověka“. Může se pak stát, že naše generace a generace našich dětí budou posledními generacemi takového lidstva, jaké známe. Neboť následující stupeň člověka bude napůl stroj, napůl člověk. To se týká i přírody: také se může stát, že taková příroda, jakou známe, už brzy přestane existovat.

Otázka globalizace na přelomu 20. a 21. století zní: Proč jste tu, lidé? Jaký svět chcete? Co je smyslem vaší existence? A tyto hluboké otázky nelze zodpovědět z materialistického systému, který tyto problémy přinesl. Všechny tyto procesy vyžadují od člověka, aby se probudil ze své vlastní spirituality. Pokud chápeme evoluci v materialistickém neo-darwinovském smyslu, pak nemůžeme mít nic proti naznačenému vývoji. Je tedy otázkou, je-li dnes ve světě sociální síla která má možnost čelit výzvě globalizace a způsobit změnu.

Co je vizí Evropy? Pokud se tato otázka nezodpoví, stane se z Evropy jen vazal „Impéria“. Občanská společnost má v celém vývoji klíčovou roli, neboť hospodářští a političtí vůdci ztratili svou morální sílu. Proces trojčlennosti je rozhodujícím momentem, aby US „Impérium“ bylo vráceno zpět do svých hranic. Odpor přichází z autonomního spirituálního života jednotlivých zemí. Ti, kdo pracují v občanské společnosti, musí si být vědomi jejích slabín. Její hlavní síla je síla kulturní, a ta je úzce spojena se silou morální. Při morální slabosti slábne i kulturní síla – pak se aktivisté neodlišují od těch, které kritizují. Mezi principy a skutečnou činností občanské společnosti nesmí být rozpor, ale bohužel to není ve skutečnosti tak jednoznačné.

Úkolem občanské společnosti je nejen přinést nové hodnoty a vize do světa, ale také je žít; sebezpoznání a sebedisciplína jsou nezbytně zapotřebí; kdo kritizuje macchiavelismus, nesmí mu propadnout sám. Proces globalizace je otázkou identity; proces vytváření identity nemůže být nadále nevědomý, musí být intencionální, cílevědomý. Lidé angažovaní v občanské společnosti stojí před dvěma úkoly. První spočívá v nalezení vlastní identity, druhý v duchovní odpovědi na výzvu současného materialismu. K tomu je zapotřebí vyvinout vnitřní i vnější kvality a také je žít.

Pokud se nenajde cesta k vnitřním duchovním kvalitám, je téměř nemožné strategicky relevantně působit. Aktivismus, stavěný na materialismu, je jednoduše vsát materialismem

„Impéria“. Cesta iniciace znamená být ve vnitřním kontaktu se sebou, projít katarzí (očistěním), naučit se zacházet s duchovním, vypořádat se s vlastním stínem, svými negativními vlastnostmi. Tato cesta znamená zůstat věrný sám sobě ve vypořádávání se se světem.

Proces iniciace není ničím vymyšleným. Jde o to, rozvinout ve větším rozsahu své lidství. Je naší úlohou proniknout nazírání materiálního smyslem a pochopením toho, co k nám přichází z duchovního světa. V době, kdy současná globalizace je nejhlubší a největší výzvou, odpověď na ně musí být hledána v podobné hloubce. Vznikající americké impérium je výzvou z nejhlubších hlubin, a tak musíme i my hledat na ně odpověď v hlubinách.

V trojčlennosti Rudolfa Steinera máme předlohu, ale musíme reagovat na současnou situaci tak, jak je zapotřebí právě dnes: najít odpovědi, jak se můžeme správně a uspokojivě vypořádat s globalizací hospodářskou, politickou i kulturní.

Především podle článků *Nicanora Perlase* sestavil *Jan Bouzek*

Rudolf Steiner jako badatel a jeho gnozeologie V

Referát o páté přednášce cyklu „Pozorování přírody, matematika a experiment a jejich výsledky z hlediska anthroposofie“, Stuttgart, 21. března 1921

V návaznosti na předchozí přednášku Rudolf Steiner shrnul, že předchozí část cyklu se pokusila ukázat, jak lze vystoupit k nadsmyslovému poznání skrze poznání imaginativní, ve kterém se učíme vžívat se do podstaty vegetabilnosti, rostlinného světa Země jako celku. Odtud pak lze pokročit k inspirovanému představování, a tím se dostáváme k porozumění k tomu, co nazýváme rytmická soustava v člověku.

Ve vnější vědě máme jen velmi nedokonalou fyziologii smyslů. Teorie je možné použít nejvýš na hmatový smysl, jinde to aplikovat nelze. Teprve, jestli se pokusíme zachytit každý jednotlivý smysl v imaginativním poznání (pak je také zapotřebí rozšířit jejich počet na dvanáct), zjistíme, že každý z nich je vkonstruován do člověka z jakýchsi entit vnějšího světa. Bez jasnovidného vhledu se s problémy nevypořádáme. Rudolf Steiner líčil, jak dva badatelé nakreslili podobný obraz spojení v mozku, ale fyziolog to vysvětloval fyziologicky mozkovými ději, a druhý, herbartovec, jako symbolický obraz duševního života. Mozek je skutečně podobný tomu, co se do něj zorganizuje. „Ale ke skutečnému pochopení dojdeme jen tehdy, můžeme-li nazírat, jak duševnost organizuje mozek.“ Mozek nebo nervová soustava jsou sice vnější fyzické výtvořky, ale pochopíme je jen tehdy, chápeme-li je jako imaginace, které se staly fyzickými entitami. Imaginace existují ve fyzickém světě v obraze.

Theodor Ziehen chce vysvětlit představový život mozkovým životem, ale selhává před citovým životem (podobně jako dnešní kalkulačkové počítače – pozn. J.B.); citovému životu není schopen nic v mozku přiřadit. Takové teorie jsou jistě svým způsobem chytré (i ty novější, jako Pribram – pozn. J.B.), mají zajímavé poznatky, ale nedostatečné. Ovšem „teprve pak můžeme anthroposoficky posuzovat dnešní vědu, jestliže ji známe.“ Musíme začít převádět to, co je rozumové konstruování, do uchopení něčeho obrazného, s plným vědomím a záměrně, skrze imaginaci.

Pomůckou může být, když pohlédneme na vztah analytické geometrie k tzv. syntetické geometrii. Uvažujeme-li o nějaké rovnici, např. $y = f(x)$, vyhledáme od souřadnic x a y koncové body, které vyplývají z rovnice. Hledáme nakonec křivku, která v rovnici samé není – se svou rovnicí vůbec nepřijde do samotné křivky. Přejdeme-li od analytické geometrie k projektivní nebo syntetické, přijdeme k docela jiné představě. Zde nepočítáme, pracujeme pouze s promítáním čar a útvarů. Např. v syntetické geometrii se podává důkaz, že přímka

nemá dva nekonečně vzdálené body, ale jenom jeden, takže jaksi „zezadu“ přijdeme zpět. Pak máme v rovině pouze jednu nekonečně vzdálenou hraniční přímku, v celém prostoru jen jednu nekonečně vzdálenou rovinu.

K těmto představám nepřicházíme analytickým způsobem. Syntetická geometrie nám ukazuje, že opravdu můžeme dovnitř geometrických útvarů, což analytická geometrie nemůže. V projektivní nebo syntetické geometrii získáme smysl pro to, jak křivka má sama v sobě elementy ohýbání, zakřivení, což je v analytické geometrii dáno jen vnějškově. Přejdem z okolí do vnitřní skladby prostorového útvaru máme možnost, abychom si vytvořili první stupeň k imaginativnímu představování. Přirozeně v syntetické geometrii ještě nemáme imaginativní představování, ale blížíme se mu, a to je mimořádně významný zážitek, který může být rozhodující pro další cestu duchovního bádání. Je ovšem nutno postoupit k přetvoření matematizování v imaginativní poznání.

Ovšem teprve inspirativním představováním přijdeme k tomu, abychom v lidském organismu poznali něco jako otisk, realizaci něčeho duchovně-duševního. Teprve v rytmické soustavě dechu, krevního oběhu spojujeme vzhled vnějškově nepodobného fyzického a duševně-duchovního útvaru. Vnější zkoumání neodhalí podobnost této soustavy s duševností cítění.

Jóga (nesmí být obnovena, protože není přiměřená dnešnímu člověku vzhledem k jeho organizaci) se soustřeďuje na úsilí, aby se namísto obvyklého, z větší části nevědomě probíhajícího dýchacího procesu, postavil řízený dýchací proces, vyzvednutý více do vědomí. I když nelze dnes jógu doporučovat, postřehneme přece, že do své vlastní organizace zapojujeme něco duchovně-duševního, jestliže vědomě utváříme dýchací proces takovým způsobem. V rytmické soustavě, skrze vdech a výdech, nejsme už organicky individualizovanými uvnitř vlastní kůže. Je-li si člověk plně vědom toho, že svou vzdušnou organizaci velmi rychle mění – vzduch je hned venku, hned zase uvnitř –, může si připadat jako prst, jako článek našeho organismu. Svým dechovým organismem jsme včleněni do svého kosmického okolí. Se vzduchem vdechujeme také duchovnost – duševnost, a spojujeme ji se sebou; s výdechem ji zase předáváme vnějšímu světu. Jógický dýchací proces se stává ovšem poznáním více pantheisticky zabarveným; prožívá sebe o stupeň hlouběji v rytmické soustavě.

My bychom s našimi tvrdými představami vlili do procesu mnohem více síly, než tak činil Ind se svým měkčím představovým životem. Dnes by člověk ohlušil nebo jinak rušil systém. Můžeme postupovat „od napodobování schopnosti vzpomínek k vypěstění procesu zapomínání. Tím..., že přijdeme do procesu zapomínání, uchopíme shora dolů dýchání, které pak můžeme ponechat, jak je, a to je pro moderního člověka správné... Překládáme tam vědomí do téže oblasti, pouze právě s plnějším vědomím, ještě více proniknuté vůlí, než to mohl dělat dávný Ind.“

„Tím prožíváme možnost, abychom poznali rytmickou soustavu jako přiřazenou citovému životu. Pak, když v této oblasti získáme možnost, abychom měli inspirované představy, pak už neexistuje nutnost, že vnější smyslový útvar je podobný duševnímu útvaru, jako je mozek ve své stavbě podobný souvislosti představ, nýbrž vnější smyslový útvar rytmické soustavy může být v podstatě tak odlišný od duševního, že to obvyklý fyziolog vůbec nepozoruje.“ Když ale svět nazíráme duchovním způsobem, zpozorujeme, že se citovým životem můžeme vědomě ponořit do rytmické soustavy. Ve starších dobách se v úsilí o poznání ponořili do citového života; představový život se ponořil do citového života, byl proniknut city. My vykonáváme něco podobného v abstraktnější formě, když užíváme něčeho, co nosíme v duši, ke kreslení nebo malování. Dříve bylo přirozené, že člověk nezůstal stát u kreslení či malování, nýbrž přetvářel to ve vnější symboliku.

To je psychologický původ všeho toho, co vystupovalo ve starých dobách jako kultická jednání. Do kultu vtiskl člověk to, co mu předem vtiskl svět. Věděl, že duchovně-duševní síly, které jinak žijí v kosmu, žijí v kultickém jednání, které se uskutečňuje. Dnešní

kultická jednání jsou pozůstatky toho, co se vytvořilo za starých časů, a proto je dnes tak obtížné kultu porozumět, když se právem nemůže říci, že je dnes ještě tento přístup k vnějšímu světu oprávněný.

Z duchovnosti – duševnosti se vytváří nervová organizace. Zvláště od středu 15. století se včleňování duševnosti – duchovnosti do nervové soustavy stalo silnější, než tomu bylo dříve. Dnes máme prostě silnější rozum, jinak organizovaný (v: Rudolf Steiner,

„Záhady filozofie“). Větší samostatnosti rozumu vůči lidské nervové organizaci si vědomí lidstva, také filozofující vědomí, ještě zcela nepovšimlo. Rozum chce mít něco, v čem žije tak, jako dříve žila kosmičnost v kultickém náčiní a jednání. Člověk uspokojuje rozum dnes vědeckým experimentem. Kult i experiment vycházejí z týchž základů.

Referuje Jan

Bouzek

Sola Scriptura? Anthroposofické písemnictví mezi hermeneutikou a náboženstvím opírajícím se o knihy

Referát o L1, referuje Stanislav Kubát¹

„Schopnost sdělovat je palladium (V3) lidstva. Zvířata by snad nestála od nás tak daleko, kdyby mohla svým mladým zanechat jako odkaz to, co je staré, prožité a získané zkušeností. Ale v této přednosti spočívá také nebezpečí zanikání. Dříve narození si získali své nepatrné znalosti mnohou námahou, zkušeností a často oklamaným přemýšlením. Nepatrné znalosti tím přešly do masa a krve a staly se přesvědčeními. Později narození staví na předaném a čím výše stavějí, o to slabší jsou základy získané příliš lehce, téměř jen pamětí. Jestli to nakonec dojde tak daleko, že pocity se stanou slovy, přesvědčení se promění ve stručné poznámky, potom ztrácí generace natolik charakter, nakolik získává znalosti. A potom nastává onen převrat, který rozbil staré epochy vzdělání a ani naše nebude ušetřena.“ (L2)

Tato Grillparzerova poznámka se týká také písemně zachyceného díla R. Steinera. Jeho prameny a obsah jsou rovněž vydány silám, které z něj dělají palladium i zkáze podléhající dílo. Knihy ze souborného vydání (GA) děl R. Steinera daly svým čtenářům podněty k osobnímu duchovnímu úsilí, k vědecké práci, k praktickým aplikacím v různých odvětvích, k souhlasným i odpůrčím názorům. Připravily svým čtenářům mnohdy něco, co neočekávali: vytvářely jejich osudy.

Knihy v osudu R. Steinera

Před zkoumáním platnosti v úvodu zmíněné Grillparzerovy charakteristiky vývoje působení sil písemného odkazu na osud R. Steinera si můžeme uvědomit, že R. Steiner sám byl několikrát vydavatelem písemné pozůstalosti. To nám umožní dále rozeznat důležité podněty působící v tomto směru u R. Steinera. Především lze v tomto směru zmínit vydání vybraných děl Jeana Paula v knižnici „Cottasche Bibliothek der Weltliteratur“. Dále je možné zvážit i návrh Nietzscheho sestry, aby se Steiner ujal práce v Nietzscheho archivu a snad i vydávání jeho spisů. Steiner však nikdy nezaujal oficiální postoj k tomuto návrhu a k realizaci návrhu nedošlo.

Zcela jiná situace je ve Steinerově vydání Goethových přírodovědných spisů. K tomu došlo na základě Steinerova osudového vztahu ke K. J. Schröerovi. Zde je třeba se ptát po

¹ Vysvětlivky na konci

textu.

významu toho, proč Steiner nechal svá základní filozofická díla růst a zrát ve formě úvodů ke Goethovým přírodovědným spisům, v mateřské schránce Goethových děl (L3). Úvody byly sice vydány odděleně (L4), ale je problém, jestli čtenáře zbavují povinnosti studovat Goetheovu morfologii a nauku o barvách. Zde je tedy první poznámka ke studiu knih GA: Může být problém studovat Steinera, pokud bychom se nezabývali Goethem, Schillerem, Fichtem. Autor v (L1) mluví o luciferské výhybce pro naši dobu.

Osudový element, který je základem čistě duchovně vědeckých spisů R. Steinera, je na svobodu propouštějící vztah duchovního učitele k jeho žáku. Tímto elementem se může čtenář cítit bezprostředně osloven. To má ovšem důsledky pro osvojení textu (hermeneutiku), ale o tom bude řeč dále.

Třetí část díla R. Steinera se týká přednášek zaznamenaných posluchači, později i těsnopisci k tomu ustanovenými. Steiner se vyjádřil, že v těchto přednáškách spoluzápasí a spolupracuje Anthroposofická společnost. Na druhé straně si nepřál, aby ústně proslovené přednášky byly vytištěny, ale přemohl ho zájem členstva společnosti. Zřejmě si byl Steiner schopen představit vývoj Anthroposofické společnosti bez vytisknutých přednášek. Z toho může vznikat řada otázek. Jaké možnosti by dával takový postup? Dá se to dnes napodobit individuálním zřeknutím se čtení přednášek? Byli současníci R. Steinera, kteří se tak zachovali? Jak působilo pouze slyšené slovo tehdy a jak působí ještě dnes? (K tomu pozn. referujícího: Kolik z nás slyšelo následující historku, kterou jsem já slyšel od přímého účastníka Steinerových přednášek v Praze. Po Steinerově přednášce říká jeden účastník druhému: Steiner mi zřejmě viděl do duše. Mám s tím a tím problémy a on to viděl a mluvil o tom, když říkal... Druhý účastník s údivem vyvrací, že nic takového v přednášce neslyšel.)

Souborné vydání děl R. Steinera jako osud čtenářů

Jistě mají i knihy své osudy. Když v roce 1915 nastala v Anthroposofické společnosti kritická situace, řekl R. Steiner, že v případě jejího rozpuštění zanechá společnost po sobě „mrtvolu“: vytištěné cykly. A jako každá mrtvola, je i tato schopná rozkladu. Především jde o rozpad papíru. Dále působí hospodářské, právní a politické síly, se kterými se setkává každé napsané slovo. Všechno, co napsal R. Steiner, nebo co druzí zachytili z jeho přednášek a výroků je vytištěno a digitalizováno do formy čitelné na počítači. Jako by tu už zbyla jen ta svoboda: Chci já číst, co je vytištěno?

V minulých devadesáti letech bylo tedy vytištěno, co se dalo, i věci vyslovené v nejintimnějších souvislostech a každý si může takové knihy koupit. Jenže udělat si zodpovědný úsudek o rozhodnutích, která vedla k tomuto stavu, by mohl jen ten, kdo by měl takovou pozůstalost a vážně by zkoumal otázku, zda má dílo nechat zničit. Jistě je teď nutné udělat z toho, co tu je, to, co bude nejlépe sloužit. Přitom poklad moudrosti vtělený do toku pozemských událostí, věc neulehčuje.

Působení úplného vydání děl R. Steinera se dotýká především Anthroposofické společnosti. Vyskytují se (nebo snad už ne?) pasivní polykači cyklů, lidé věřící jednotlivým citátům a zapomínající výroky jim nepohodlné. Komu se stalo souborné vydání pramenem zjevení, musel se rozhodnout buď pracovat vnitřně na sobě, nebo hledat další prameny zjevení. Tak se pátralo nejprve v těchto spisech samotných po zakrytých poselstvích nebo byla snaha pátrat po poselstvích v přečteném, která by se dala interpolovat na současnou situaci. Když to nestačilo, šlo se dál. Hledalo se něco inspirovaného nebo tajemného u básníků minulosti, v pokladech lidové slovesnosti, v křesťanském umění středověku. Teď už máme novou dobu a s ní „pokrokové“ anthroposofické prostředí. Na jedné straně je tu kritický poměr k cyklům, ale na druhé straně čtenářstvo propadá novým závislostem. Přípravenost (lehkovážně) věřit (na cokoliv, čemukoliv) působí totiž s nezmenšenou silou, jen se moderně orientovala. „Volně se vznášející anthroposofie“ (to je také jeden směr!) se volně vznáší v kapalině moderní kultury a hledá v jevech komerční esoteriky, v psychoscéně a

v současných filmech „také něco esoterického, duchovního“. Autor považuje ale za nadějnou práci skupiny mladých autorů okolo Ročenky pro anthroposofickou kritiku (Jahrbuch für anthroposophische Kritik) a lze s ním souhlasit. (Jistě by bylo možné zmínit se i o jiných současnicích.)

Další příznaky únavy dnešních čtenářů souborného vydání vyústily do návodu k interpretaci následujícího stylu. Všechny věty a odstavce ve spisech R. Steinera se dají vystavět na omezeném počtu odrůd přiřazení k rovinám bytí fyzického, životního a duševního těla a Já. Tak by se dalo projít knihami R. Steinera, jako přejdeme řeku, když víme, kde jsou pod povrchem skryté kameny přechodu. Zdá se však, že Steiner měl spíše na mysli čtenáře, kteří vždy znovu stojí s nezkaleným údivem vůči jeho sdělením a nehledají numerickou signaturu člověka, ale snaží se nalézt duchovní původ knihy vlastním myšlením.

Ve značné míře platí, že druhotná anthroposofická literatura trpí ztrátou kvality. Pokusy o vysvětlení může být více, i když plně nedostačují. Jde třeba o trh literatury, která jde dobře na odbyt a zabývá se vychytralým poskytováním rad do života. To je trh vybudovaný v návaznosti na americký trh. Potom je tu ekonomický tlak, duchovní ochabnutí působením médií. Podle některých se mysteria měla hledat na nádraží, ale zapomnělo se, že ne všechno na nádraží je mysterium. A když čteme v díle R. Steinera různé ideje, asi často zapomínáme na jeho slova „Každá idea, která se ti nestane ideálem, zabíjí v tvé duši nějakou sílu.“ (L5)

Celé anthroposofické písemnictví působí ve všeobecné kultuře. Tím dostává tato literatura historickou dimenzi a je vázána na napsané. Debaty o poměru anthroposofie a jaderné energie, debaty o rasismu, to vše ukazuje osud tištěného slova na veřejnosti. Osud spočívá v tom, že se slovo vzdaluje od původního smyslu. Pro vytisknuté slovo platí totiž zákon: Co jsi napsal, to jsi napsal, nebo přebásněno zde: Co jste uveřejnili, to jste uveřejnili. Je tedy nezanedbatelná odpovědnost za veřejné působení anthroposofické literatury. A z toho nabývá význam otázka po přiměřené metodě výkladu textu neboli hermeneutice.

Anthroposofická hermeneutika

Má-li být dnes předána spirituální moudrost, musí se objevit v napsaném textu. V písmenech je text mrtvý. Člověk, který vědomě čte text, se spojuje se slovem na konci jeho pouti a pozvedá ho k tomu, že slovo dostává vnitřní smysl. Jestli doslovné znění a smysl v podobě textu v předčítání a naslouchání znovu povstanou v podobě působící v čase, dosáhnou roviny životních sil. Další cesty textu vedou ke skutečnosti duše prostřednictvím spánku, zapomínání a znovunalezení, meditativního ponoření, zrání na bohatství osudu, osudovém utrpení. Stane-li se přečtené naším osudem, stane se tak částí našeho Já. Tuto událost lze připravit, jestli v Já získáváme poznání myšlenkově zachytitelného obsahu textu. (Pozn. referujícího: Jistě si čtenáři v předešlém oddílu článku všimli kritiky metody, která se snaží „Všechny věty a odstavce ve spisech R. Steinera vystavět na omezeném počtu odrůd přiřazení k rovinám bytí fyzického, životního a duševního těla a Já.“)

Spisy Rudolfa Steinera jsou zaměřeny na lidi samostatné, svobodně a energicky myslící. O nich by měl platit výrok z (L7): „Kritickým nazýváme chování, které se zmocňuje zákonů vlastního chování, aby se naučilo znát jejich jistotu a hranice.“

V hermeneutických naukách se pochybuje o možnosti nalézt konečně platné porozumění textu. Interpret textu těžko uniká dvěma bludným kruhům hermeneutiky. Jeden se týká toho, že je třeba porozumět částem díla z jeho celku, ale zároveň celku je třeba porozumět z částí. Druhý kruh vzniká tím, že čtenář vnáší do díla své předsudky podmíněné dobou a jeho vlastní životní zkušeností a vzděláním.

Z prvního kruhu se uniká tak, že výsledky čtení použijeme pro další opakované čtení téhož textu. Tak se vzájemně oplodní celek a části. U druhého kruhu je navržena možnost uvažovat následující mínění R. Steinera. Je možné dokonalé vzájemné porozumění na základě vzhledu do ideového obsahu světa (a tím i do textu, který je v ideovém obsahu světa). Jako

metodický návod k dosažení tohoto náhledu je udávána věta: Hermeneut musí při reprodukci textu věc sám zároveň ještě jednou stvořit. „Jestli čtenář může nalézt cestu prostřednictvím textu k vlastnímu zážitku vyličeného obsahu, potom už nepůsobí historicky nebo biograficky podmíněný kruh, ale jistě je tu individuální cesta k osvojení textu.“ (L1) (Pozn. referujícího: K odstranění působení historicky nebo biograficky podmíněného kruhu toho bude potřeba více, viz Steinerova zabezpečující opatření k správnému průběhu meditace, zvláště pak šest vedlejších cvičení.)

„Na konci prvního čtení postřehuje Já čtenáře zároveň v kruhu okolo sebe obsahy a souvislosti z knihy. Jakmile si je Já vědomo toho, že může v opětovném čtení proniknout hlouběji, stává se kruh elipsou, poněvadž Já umí porozumět z přítomnosti do budoucnosti. První tušení duchovní skutečnosti, jaké se otvírá například za ‚Theosofií‘ nebo ‚Tajnou vědou

‘, vede potom toto druhé ohnisko (elipsy) mimo tuto skutečnost: elipsa se stává parabolou. A parabola se stává hyperbolou, když se jednou Já octne v nekonečnu. Potom kniha splnila své poslání: Shořív v ohni duchovního zážitku.“ (L1)

Vysvětlivky

V1 Sola scriptura – Třetí zásada reformace, podle níž je bible jediným pramenem víry. (L6)

V2 Hermeneutika – Filozofická nauka o výkladu (interpretaci) a rozumění textům. Zdůrazňuje význam souvislosti textu a předchozího porozumění, s nímž vykladač k textu přistupuje (tradice, znalosti, výchova). (L6)

V3 Palladium – Zobrazení bohyně Pallas Athény, posvátný předmět.

Literatura

L1 Günther Kollert: Sola Scriptura? Anthroposophisches Schrifttum zwischen Hermeneutik und Buchreligion. In: Das Goetheanum, č. 38, 16. 9. 2001, s. 669–673.

L2 Franz Grillparzer: Werke. Vyd. F. Rowas, München 1950, sv. 2, s. 453.

L3 J. W. Goethe: Naturwissenschaftliche Schriften. Mit Einleitungen, Fußnoten und Erläuterungen im Text herausgegeben von Rudolf Steiner. GA 1 a–e, 2640 s., vyd. R. Steiner Verlag 1982 (Přírodovědné spisy. S úvody, poznámkami a vysvětlivkami v textu vydal R. Steiner).

L4 R. Steiner: Einleitungen zu Goethes Naturwissenschaftlichen Schriften. GA 1, 350 s., vyd. R. Steiner Verlag 1987 (Úvody ke Goethovým Přírodovědným spisům).

L5 R. Steiner: Wie erlangt man Erkenntnisse der höheren Welten? GA 10, 235 s., vyd. R. Steiner Verlag 1993 (Jak dosáhneme poznání vyšších světů?).

L6 Velký slovník naučný. Diderot, Praha 1999.

L7 R. Steiner: Wahrheit und Wissenschaft. GA 3, 98 s., vyd. R. Steiner Verlag 1980 (Pravda a věda).

Geneticky manipulované potraviny

Dnešní situace s geneticky manipulovanými potravinami připomene v mnohém období používání DDT. Předtím, než došlo konečně k jeho zákazu, se poškodilo v přírodním cyklu velmi mnoho. Nedávné odsouzení francouzského zemědělského aktivisty, který zničil část pokusného pole s geneticky manipulovanými rostlinami (od kterých by samozřejmě mohly být přeneseny pyly na rostliny normální) na několik měsíců nepodmínečně ukazuje, jak vypjatá je nyní situace. Zambijské zemědělství prožívalo díky suchu a špatné finanční situaci (způsobené především tlakem Mezinárodního měnového fondu) těžkou krizi. Spojené státy nabídly geneticky manipulovanou kukuřici, ale většina tamních expertů a farmářů se proti jejímu přijetí vyslovila. Důvod: když se sem doveze, nelze se ubránit jejímu smíšení

s normální kukuřicí, a tedy poškození vlastního osiva. Cílem „výrobců“ geneticky manipulovaných potravin ovšem je donutit zemědělce, aby museli kupovat jejich osivo každý rok znovu. Podle nedávné britské studie geny z geneticky změněných potravin mohou být přeneseny v lidském zažívacím ústrojí na bakterie, které tím získají rezistenci vůči antibiotikům.

Jiný příběh je z Kanady. Percy Schmeiser pěstoval po padesát let řepku Canola, rezistentní vůči místním škůdcům. Pak se v okolí začala pěstovat geneticky manipulovaná Canola, rostliny se usadily také na jeho polích a on nemohl už prodávat svou řepku jako bez genové manipulace, takže ztratil odběratele v Evropě. Nadto na něj byla podána firmou žaloba, že pěstuje bez povolení novou patentovanou řepku, i když ji vůbec na poli nechtěl, a byl dokonce odsouzen. Schmeiser se odvolal, a nyní čeká celá světová veřejnost na výsledek jeho procesu, neboť jen v Kanadě hrozí podobná žaloba dvěma tisícům dalších zemědělců. Genově manipulované rostliny se už dostaly do světa, a nelze se jich více zbavit. Fronty v Johannesburgu se jasně vymezily: na jedné straně koncerny, jejichž zájmem je zisk a ovládnutí trhu, na druhé straně ti, které svedl dohromady osud, a kteří nastoupili boj Davida s Goliášem. J.B.

Drobné zprávy

O nové vládě Německé spolkové republiky se Goetheanum (ze dne 29. září 2002) vyslovuje kriticky: problémy mohou být s normováním standardu učiva pro waldorfské školy. V zemědělství je problémem relativně nízká cena biodynamických produktů, i když podpora vlády ve věci biozemědělství bude patrně pokračovat. Nebezpečí vidí článek také v tom, že se Německo nesnaží prosadit v Německu platné zásady, chránící léky speciálních směrů terapie (mj. anthroposofických) na celoevropském fóru.

Jan Pavel II. prohlásil za světce již 468 osob, více než všichni jeho předchůdci od 16. století, když vstoupil v platnost dnešní systém kanonizačního řízení. Posledním kanonizovaným byl Josémaria Escrivá de Balaguer, zakladatel organizace *Opus Dei*, která je mnohými kritizována pro své působení ve smyslu nejméně reformám přející části církve, ale dnešní papež k ní má velmi kladný vztah. To opět upevňuje pozici řádu *Opus Dei* – nový světec byl prohlášen za svatého pouhých 17 let po své smrti r. 1975.

Akcionáři nejsou spokojeni se současnou finanční situací ve světě, chtěli by větší dividendy, situace v Argentině a Brazílii je stále kritická, a restrukturalizace půjček zatím situaci nevyřešila. I dnešní ředitel Mezinárodního měnového fondu Horst Köhler prohlásil, že výsledky globalizace by měly prospět také chudším zemím. Magický trojúhelník tzv. washingtonského konsenzu „deregulace, liberalizace, privatizace“ ztroskotál v Jižní Americe, ale i v bývalých komunistických zemích, a i někteří z nejvyšších úředníků světových organizací to začínají připouštět (A. Rist, Goetheanum, č. 40, 2002). J.B.

Nové stanovy (statuty) Všeobecné anthroposofické společnosti

Návrh nové formulace základních stanov celosvětové Všeobecné anthroposofické společnosti byl už rozeslán členům v časopise *Anthroposophie Weltweit* č. 9, který je v dostatečném počtu dodáván i do naší země (německy i anglicky), proto ho zde nebudeme opakovat. Změn není mnoho, nejsou zásadního významu, a mají být schvalovány mimořádným valným shromážděním společnosti o Vánocích t.r. Současná diskuse tím sotva skončí, ale je naděje, že zmizí aspoň část z dosavadního napětí.

J.B.

Obsah

Rudolf Steiner, Každý večer

Jan Bouzek, Labyrint světa a ráj srdce

Sociální společnost, člověk a Země (J. Bouzek, hlavně podle N. Perlase)

Rudolf Steiner jako badatel a jeho gnozeologie V. Podle přednášky Rudolfa Steinera z 21. března 1921 ve Stuttgartu, referuje J. Bouzek

Sola Scriptura? Anthroposofické písemnictví mezi hermeneutikou a náboženstvím opírajícím se o knihy. Podle článku Günthera Kollerta referuje Stanislav Kubát

Geneticky manipulované potraviny (J.B.)

Drobné zprávy (J.B.)

Nové stanovy (statuty) Všeobecné anthroposofické společnosti (J.B.)

Inhalt

Rudolf Steiner, An jedem Abend

Jan Bouzek, Labyrinth der Welt und Paradies des Herzens

Soziale Gesellschaft, Mensch und die Erde (J. Bouzek, meistrnach N. Perlas)

Rudolf Steiner als Forscher und seine Gnoseologie V, 21. 3. 1923, Stuttgart, referiert J. Bouzek

Sola Scriptura? Nach Günther Kollert, referiert Stanislav Kubát

Genetisch manipulierte Lebensmittel (J.B.)

Kleine Berichte (J.B.)

Neue Statuten der Allgemeinen Anthroposophischen Gesellschaft (J.B.)